

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقریرات درس خارج اصول

حضرت آیت الله سید محمد رضا مدرسی طباطبائی یزدی دامت برکات

دوره‌ی دوم - سال نهم - سال تحصیلی ۹۱-۹۲

جلسه ۳۳ - دوشنبه ۹۱/۹/۱۳

امر هفتم

آیا فقیه براساس اخبار مَنْ بَلَّغَ می‌تواند فتوا به استحباب امری دهد که خبر ضعیف بر آن قائم شده است یا نه؟

فرض کنید خبر ضعیفی بر ترتب ثواب بر شانه کردن لحيه قائم شده است، آیا فقیه می‌تواند در رساله‌ی عملیه‌ی خود بنویسد: «يستحب تسريح اللحية»؟

بنابر مبنای منصوب به مشهور که از آن به «تسامح در ادله‌ی سنن» تعبیر می‌شود، اخبار مَنْ بَلَّغَ مفید حجیت اخبار ضعیف در سنن است و به منزله‌ی آیه‌ی نَبَأُ است در افاده‌ی حجیت خبر ثقه، در نتیجه می‌توان به استناد این اخبار فتوا به استحباب چنین عملی داد؛ زیرا همان‌گونه که اگر خبر ثقه بر استحباب تسريح لحيه قائم شده بود فقیه می‌توانست فتوا به استحباب تسريح لحيه دهد (با اینکه قطع ندارد) در صورتی که مبنای منسوب به مشهور را بپذیریم می‌توان اخبار ضعیف در سنن را به منزله‌ی اخبار معتبر دانست. بسیاری از مستحبات و مکروهاتی که در کتب فقهیه ذکر شده است از همین باب نشأت گرفته است؛ زیرا مشاهده می‌شود که برخی از این فتاوا مدرک صحیحی ندارد، از سویی فقهای بزرگی چنین فتوایی را ذکر کرده‌اند، کلید حل این مسائل آن است که بدانیم نزد آنان اخبار مَنْ بَلَّغَ مفید حجیت اخبار ضعیف در سنن است.

اما بنابر مبنای برگزیده در اخبار مَنْ بَلَّغَ که بیان می‌کند اخبار مَنْ بَلَّغَ مفید تفضل خداوند نسبت به انجام اعمالی است که ثواب بر آنها وارد شده است، باعثیت بر عمل درک عقلی نسبت به وعده‌ی الهی است و باعثیت اخبار مَنْ بَلَّغَ نسبت به عمل، تبعی و به کمک درک عقلی است، در نتیجه نمی‌توان در رساله نوشت

این عمل مستحب است. آری، فقیه می‌تواند چنین بنویسد یا بگوید که اتیان فلان عمل در روایات مورد وعده‌ی ثواب است و این ثواب داده خواهد شد پس اتیان عمل برای مکلفین رجحان دارد. در واقع همان درک عقلی خود را برای مقلدین خود بیان کند و نمی‌تواند بنویسد که شرعاً مستحب و راجح است.

همچنین اگر این مبنا پذیرفته شود که به اخبار مَنْ بَلَّغَ عنوان «ما بَلَّغَ عَلَيْهِ الثَّوَابُ» مستحب می‌شود باید چنین نوشته شود که مستحب است اتیان یا ترک اعمالی که «بَلَّغَ عَلَيْهِ الثَّوَابُ» و نمی‌توان نوشت تسریح لحيه یا فلان عمل، بما هو مستحب است. آری، می‌تواند پس از ذکر این عنوان بیان کند که چون تسریح لحيه مصداق عنوان «ما بَلَّغَ عَلَيْهِ الثَّوَابُ» است مستحب است.

بعضی گفته‌اند می‌توان چنین بیان کرد: بَلَّغَ الثَّوَابِ عَلَى تَسْرِيحِ اللَّحِيَةِ فِي الرِّوَايَاتِ فَتَسْرِيحِ اللَّحِيَةِ مُسْتَحَبَةٌ. ولكن به نظر ما چنین گفتار یا نوشتاری نیز مشکل را حل نمی‌کند؛ زیرا حتی طبق مبنای فوق نمی‌توان نتیجه گرفت تسریح اللحية مستحبه، بلکه می‌توان نتیجه گرفت ما بَلَّغَ عَلَيْهِ الثَّوَابِ مستحب است. بلی تسریح اللحية بما أنه من مصاديق ما بَلَّغَ عَلَيْهِ الثَّوَابِ، مستحب است.

امر هشتم

بحثی از قدیم مطرح بوده است که آیا بر اساس مبنای تسامح در ادله‌ی سنن می‌توان نسبت به فضائل منقوله در شأن معصومین عليهم السلام یا مصائب آنان و یا مراقد ابدان مطهره و امکان‌های مقدسه، عمل نمود؟ به این معنا که اگر فرضاً خبر ضعیفی در مورد فضیلت یکی از معصومین عليهم السلام وارد شده باشد، آیا می‌توان این خبر ضعیف را در نقل و نشر این فضیلت کافی دانست یا اگر خبری ضعیف بر اینکه فلان مکان دارای ارزش است قائم شد، می‌توان با اخبار مَنْ بَلَّغَ این‌گونه اخبار را معتبر دانست؟

برخی فرموده‌اند مانعی نیست تا با اخبار مَنْ بَلَّغَ چنین آثاری را مترتب کنیم. به شهید علیه السلام چنین نسبتی داده شده است.

یک تذکر

باید توجه داشت که مسائل فوق مربوط به مواردی است که بلوغ مطلب از ناحیه‌ی معصوم عليه السلام باشد و صرف اینکه در کتابی چنین چیزی ذکر شده باشد بدون استناد به معصوم عليه السلام کافی نیست و این نکته نباید مورد غفلت قرار گیرد. بنابراین مراد آن است که: «مَنْ بَلَّغَهُ ثَوَابٌ عَنِ الْمَعْصُومِ».

ممکن است گفته شود نمی‌توان ملتزم به شمول اخبار مَنْ بَلَّغَ نسبت به این موارد شد؛ زیرا:

اولاً: از اخبار مَنْ بَلَّغَ استفاده می‌شود که باید بلوغ ثواب محقق گردد، در حالی که ذکر اینکه مثلاً علی ع چنین فضیلتی دارد چه ربطی به ذکر ثواب دارد!! یا وقتی ذکر می‌شود امیرالمؤمنین ع باب قلعه‌ی خیبر را با قدرتی الهی از جا کنده‌اند چه ربطی به ثواب مذکور در اخبار مَنْ بَلَّغَ دارد؟! **ثانیاً:** در روایات مَنْ بَلَّغَ آمده بود: «مَنْ بَلَّغَهُ ثَوَابٌ عَلَى عَمَلٍ» که از آن استفاده می‌شود ما یبلغ علیه الثواب باید عملی باشد که قابل اتیان باشد اما آیا اینکه مرقد پیغمبری از پیامبران الهی در فلان مکان است یک عمل است؟!

طرفداران این نظریه که اخبار مَنْ بَلَّغَ شامل چنین مواردی می‌شود از این دو مُبَعَّد پاسخ داده‌اند: **اما دفع مُبَعَّد اوّل** به اینکه گرچه در چنین روایاتی ثواب بالمطابقه ذکر نشده اما بالالتزام ذکر شده است. همان‌گونه که نسبت به روایات دالّ بر کراهت مطرح کردیم که بالالتزام دلالت می‌کند که در ترک مکروه ثواب خواهد بود و همین مقدار دلالت التزامی کافی است، در مورد فضائل و مناقب و حتی مصائب اهل بیت ع یا روایات بیان کننده‌ی اماکن و مراقد مطهره نیز می‌توان با دلالت التزامی ثواب را کشف کرد. **در مُبَعَّد دوم** نیز که بیان شد روایات بیان کننده‌ی فضائل یا مراقد، بیان‌گر عمل نیستند، این سخن گرچه صحیح است اما باید دانست که مقصود از اینکه مثلاً گفته شده است مرقد فلان پیامبر در مکان کذایی است این است که او را زیارت کنید یا آن مکان را محترم شمارید یا وقتی بیان فضیلتی از ائمه ع می‌شود معنایش آن است که معتقد به آن شوید و آن را ذکر کنید، بنابراین عنایت اصلی در این اخبار بر عمل است اما بالکنایه ذکر شده است.

نتیجه آنکه: می‌توان گفت روایات ضعیفه چنین بیان می‌کند که مثلاً کسی که ذکر این فضیلت کند ثواب می‌برد، بنابراین مضمول اخبار مَنْ بَلَّغَ می‌شوند. یا روایتی که بیان می‌کند مثلاً رأس الحسین ع در فلان مکان است در نهایت این نتیجه را می‌دهد که هر کس آن را زیارت کند ثواب خواهد بُرد، پس مضمول اخبار مَنْ بَلَّغَ است.

نظر برگزیده در امر هشتم

از آنجا که بیان کردیم اخبار مَنْ بَلَّغَ مُشَرَّع نیست و چیز جدیدی بیان نمی‌کند و تنها بیان می‌کند اگر عملی به رجاء ثواب آورده شود ثواب مذکور در روایت به آن عمل داده می‌شود، بنابراین نمی‌توان گفت این عمل صرف‌نظر از بلوغ ثواب، جایز است اتیان شود یا خیر و نمی‌توانیم با اخبار مَنْ بَلَّغَ عامّی یا مطلقاً را تقیید یا تخصیص بزنیم و چیزی را که مشروعیت آن ثابت نیست یا عدم مشروعیت آن ثابت است با

اخبار مَنْ بَلَّغَ مشروع کنیم و اخبار مَنْ بَلَّغَ از این موارد منصرف است.

بنابراین اگر کسی بخواهد با اخبار مَنْ بَلَّغَ به صورت قطعی این فضائل را ذکر کند، صحیح نیست و اخبار مَنْ بَلَّغَ شامل آن نمی‌شود. حتی اگر بگوییم اخبار مَنْ بَلَّغَ مستحب‌ساز است مواردی که فی نفسه جایز نیست را شامل نمی‌شود.

نتیجه آنکه در قضیه‌ی ذکر فضائل، مشاهد مشرفه و مصائب اهل بیت علیهم‌السلام چون اگر کسی صرف‌نظر از اخبار مَنْ بَلَّغَ بخواهد آنها را ذکر کند حداقل آن است که مصداق قول به غیر علم است و قول به غیر علم در صورتی که به معصوم علیهم‌السلام نسبت داده شود حرام است و ادله‌ی فراوانی بر این معنا دلالت دارد، بنابراین صرف‌نظر از اخبار مَنْ بَلَّغَ ذکر این امور حرام است و لذا اخبار مَنْ بَلَّغَ نمی‌تواند آنها را جایز کند.

و در مواردی که این امور مصداق اسناد غیر معلوم به معصوم علیهم‌السلام نیست مثل اینکه روایتی نقل شود که امام علیه‌السلام فرموده است «فلان مکان مسجد است» و ما نیز به معصوم علیهم‌السلام نسبت ندهیم و فقط اخبار از مسجد بودن کنیم، باز چنین قول به غیر علمی از باب اینکه احد طرفی علم اجمالی است حرام است؛ زیرا می‌دانیم هر قضیه‌ای یا خودش کذب است یا نقیض آن، بنابراین اگر گفته شود «فلان مکان مسجد است» یا این قول کذب است و یا نقیض آن کذب است و چون دو طرف این علم اجمالی محل ابتلای ماست باید از ذکر هر دو طرف اجتناب شود، ولو این اجتناب عقلی است اما به هر حال اخبار مَنْ بَلَّغَ نمی‌تواند امر حرام را مبدل به حلال کند.

بنابراین ذکر فضائل و مناقب، امکنه‌ی عبادی و ... استناداً به اخبار مَنْ بَلَّغَ صحیح نیست.

آری، اگر به نحو احتمال گفته شود یا این‌گونه به معصوم علیهم‌السلام استناد دهد که: «در روایتی از معصوم علیهم‌السلام نقل شده است که ...» مشمول اخبار مَنْ بَلَّغَ می‌شود و بلا اشکال خواهد بود و خداوند متعال تفضلاً این ثواب را خواهد داد علی‌الظاهر.

مقرر: سید حامد طاهری